

ટૂંકમાં દરેક આત્માએ શરીર ટકાવી રાખવા અનિચ્છાએ પણ કર્મ તો કરતાં જ રહેવું પડશે અને એ કર્મો જન્મો-જન્મ નવા – નવાં કર્મોને ઊભા કરતાં રહેવાનાં આનો અર્થ તો એ થાય કે આત્મા જન્મો-જન્મ સુખ અને દુઃખ ભોગવતા જ રહે અને ક્યારેય મોક્ષને પ્રાપ્ત કરી શકે નહીં.

ભારતના મહાન ઋષિમુનિઓએ કર્મનો સિદ્ધાંત આપ્યો કર્મ કેવી રીતે કામ કરે છે તે પણ સમજાવ્યું અને આ મહાન ઋષિઓએ કર્મબંધનમાંથી છૂટવા માટે- મુક્ત થવા માટે એક અદભૂત વ્યવસ્થા કરી. આપણે ઋષિમુનિઓની આ વ્યવસ્થાને સમજીએ.

જ્યારે કોઈ એક માણસ એક વ્યક્તિની હત્યા કરી નાખે છે ત્યારે સમાજ એને ફાંસીની સજા આપે છે, પરંતુ લડાઈના મોરચે કોઈ સૈનિક ૨૦-૨૫ દુશ્મનોની હત્યા કરી નાખે છે ત્યારે સમાજ એની બહાદુરીને બિરદાવે છે અને એનું સન્માન કરે છે. એક વ્યક્તિની હત્યા કરનારનું કર્મ પાપ ગણવામાં આવે છે જ્યારે સૈનિકનું ૨૦-૨૫ વ્યક્તિઓને મારી નાખવાનું કૃત્ય પુણ્ય ગણવામાં આવે છે. એક વ્યક્તિના હત્યારાને ફાંસી આપનાર જલ્લાદે કોઈ પાપ કર્યું હોય તેમ માનવામાં આવતું નથી. ૨૦-૨૫ વ્યક્તિઓની હત્યા કરનાર સૈનિક પણ પાપી ગણાતો નથી કારણ ૨૦-૨૫ દુશ્મનોની હત્યા કરી નાખવાનો નિર્ણય તે સૈનિકનો નહોતો. હત્યારાને ફાંસી આપવાનો નિર્ણય પણ જલ્લાદનો નહોતો. તે નિર્ણય કોઈ ન્યાયાધીશનો હતો આમ કર્મના સિદ્ધાંતનો એક પેટા સિદ્ધાંત એમ કહે છે કે કર્મ કોઈ વ્યક્તિને ત્યારે જ બાંધે છે જ્યારે તે નિર્ણય તેણે કર્યો હોય.

હવે કર્મનો સિદ્ધાંત તેના આ પેટા નિયમને સાથે રાખી સમજીએ તો એવું પ્રતિપાદિત થાય છે કે સારું કે ખરાબ કર્મ ભવિષ્યમાં સારું કે ખરાબ ફળ આપ્યા વગર રહેતું નથી પણ જો કોઈ કર્મ કરવાનો નિર્ણય કર્મ કરનારનો નહીં પણ બીજો કોઈ વ્યક્તિનો છે અને કર્મ કરનાર વ્યક્તિ બીજા કોઈની આજ્ઞાનું પાલન કરી રહી છે તો કર્મનું બંધન તેવી વ્યક્તિને પકડતું નથી અને તેના સારા કે ખરાબ ફળ પણ તેણે ભોગવવા પડતાં નથી.

ભારતના ઋષિમુનિઓ જાણતા હતા કે પુરુષ થોડા જનમ પુરુષ દેહ ધારણ કરે છે અને તે પછી તે સ્ત્રીનો દેહ ધારણ કરે છે તે જ પ્રમાણે સ્ત્રીઓ પણ થોડા જનમ સુધી સ્ત્રી દેહ ધારણ કરી પછી પુરુષ દેહ ધારણ કરે છે. યાદ રહે કોઈ પણ પુરુષ પૂર્ણ પુરુષ હોતો નથી કે કોઈ સ્ત્રી પૂર્ણ સ્ત્રી હોતી નથી, એટલે ૫૧% પુરુષ અને ૪૯% સ્ત્રી હોય તેવા પુરુષ સ્ત્રૈણ એટલે કે સ્ત્રી જેવા નાજુક લાગે છે અને ૫૧% સ્ત્રી અને ૪૯% પુરુષ હોય તેવી સ્ત્રી ભાયડાછાપ લાગે છે અને આવું થવાનું કારણ એમણે આ જ જનમમાં સ્ત્રીમાંથી પુરુષ કે પુરુષમાંથી સ્ત્રીનું શરીર બદલેલું છે જેમ એમનામાં પુરુષત્વ કે સ્ત્રીઅત્વ વધતું જાય તેમ તે ડેશિંગમેન કે નાજુક નમણી સ્ત્રીમાં પરિવર્તન પામે છે અને ફરી પછી રિવર્સ સાઈકલ શરૂ થાય છે.

મહાભારતમાં આનું ઉદાહરણ મળે છે. કાશીરાજાની પુત્રી અંબાને ભીષ્મપિતામહ ઉપાડીને તો લાવ્યા પણ તેની સાથે ભીષ્મપિતામહે લગ્ન ના કરતાં તે અગ્નિમાં પ્રવેશી ગઈ અને બીજા જન્મે પુરુષ થઈ શિખંડી તરીકે જન્મી અને ભીષ્મપિતામહના વધમાં કારણરૂપ બની.

એટલે જ્યારે ઋષિમુનિઓ સમાજ માટે કોઈ કાયદા કે નિયમ બનાવતાં ત્યારે તેમને બરાબર સમજ હતી કે તેઓ પણ આગલા જન્મોમાં સ્ત્રી તરીકે જનમવાના છે. એટલે તેમના દ્વારા ઘડાયેલા કોઈ પણ કાયદા કે નિયમ સ્ત્રી કે પુરુષને અન્યાય કરતા હોય શકે નહીં.

કર્મનાં જટિલ અને વર્તુળાકાર બંધનમાંથી છૂટવા આ ઋષિમુનિઓએ એક બહુ સીધી સાદી પણ અદભૂત સમાજ વ્યવસ્થા ઊભી કરી જેમાં સ્ત્રીઓએ કોઈ જ નિર્ણય લેવાના નહીં એટલી હદે કે ઘરમાં શું ખાવા બનાવવાનું છે તે પણ ઘરમાં પૂછીને કરવાનું ઘરના નાના-મોટા કે જટિલ કોઈ પ્રશ્નમાં સ્ત્રીઓ નિર્ણય ના લે કદાચ ચર્ચામાં ભાગ લે એ પોતાનું મંતવ્ય કહી દે પણ નિર્ણય એનો ન હોય. મહાભારતનાં ભીષ્મણ યુદ્ધ અંગે કુંતી, ગાંધારી, દુર્યોધનની પત્ની ભાનુમતી કશુંક બોલી હોય તેવો પણ ઉલ્લેખ નથી. દ્રૌપદીએ પાંડવોને યુદ્ધ માટે ઉશ્કેર્યા જરૂર પણ યુદ્ધનો નિર્ણય તો કૃષ્ણ અને પાંડવોનો જ હતો.

રામાયણમાં કૈકયી મહારાણી છે, રામને વનવાસ મોકલવાનું વચન માંગે છે. કૈકયીએ ઇચ્છ્યું હોત તો રામને જાતે જ વનવાસ જતાં રહેવાનું કહી શકી હોત પરંતુ જીદ કરીને પણ એ નિર્ણય તો રાજા દશરથ પાસે જ લેવડાવે છે. અહીં રામને વનવાસ મોકલવાની જીદ ભલે કૈકયીની છે પણ નિર્ણય કૈકયીનો નથી.

આટલા સંદર્ભ પછી હવે આગળની વાત જોઈએ. ભારતીય સમાજ રચનામાં સ્ત્રીઓ કોઈ નિર્ણય લેતી નહીં યાદે તે સામાન્ય ખેડૂત પત્ની હોય કે મહારાણી હોય એટલે જે સ્ત્રીઓને સૈનિક કે જલ્લાદને લાગુ પડતો નિયમ લાગુ પડતો. જ્યારે નિર્ણય કરનાર બીજો હોય ત્યારે તે નિર્ણયના આધારે કર્મ કરનારને કર્મ બંધન બાંધતું નથી એટલે કે તેવાં કર્મ તેનું ફળ પણ આપતાં નથી. આમ તે સમયની સ્ત્રીઓ જે કોઈ સારાં-ખોટાં કર્મો કરે તેની જવાબદારી તે સ્ત્રીઓની રહેતી નહીં એટલે સ્ત્રી તરીકેનો આખો જન્મારો સ્ત્રીઓ પોતાનાં પાછલાં સંચિત કરેલાં કર્મો ભોગવે છે એટલે કે પુણ્યશાળી સ્ત્રી કોઈ રાજા - મહારાજા કે નગરશેઠને ત્યાં સોનાના હિંડોળે ઝૂલે છે જ્યારે પુણ્યહીન સ્ત્રી કોઈ ગરીબને ત્યાં દુઃખ ભરેલી જિંદગી જીવે છે. પુણ્યશાળી સ્ત્રી પોતાનાં પુણ્યનાં ફળો ભોગવી લે છે અને પુણ્યહીન સ્ત્રી પોતાનાં પાપ કર્મો ભોગવી લે છે પણ આ બંને સ્ત્રીઓ કોઈ નિર્ણય લેતી નથી એટલે પોત-પોતાનાં પાછલાં કર્મો ભોગવતી જાય છે પણ નવાં કોઈ કર્મ બાંધતી નથી. આમ આત્મા સ્ત્રી જન્મમાં નવાં કર્મો બાંધ્યા વગર પોતાનાં પાછલાં કર્મો ભોગવીને પાછલા જન્મોના કર્મનાં બંધનમાંથી મુક્તિ પામતો હતો.

આમ ઓછાં ને ઓછાં કર્મ બંધનો સાથે સ્ત્રી થોડા જન્મોમાં પુરુષના દેહમાં પરત જતી હતી અને અનેક કર્મનાં બંધનથી બંધાયેલ પુરુષ સ્ત્રી જન્મ લઈ કર્મ બંધનોમાથી મુક્ત થતો. આમ સમાજની અડધો - અડધ વસ્તી એટલે કે સ્ત્રીઓ કોઈ પણ નિર્ણય નહીં લઈ કર્મ બંધનમાંથી મુક્ત થતાં તે જ પ્રમાણે સમાજના દલિત અને ગરીબ પુરુષો પણ કોઈ નિર્ણય લઈ શકતો નહીં. તેથી તેઓ પણ કર્મ બંધનમાંથી મુક્ત થતાં ઉજળિયાત પુરુષો પણ ઘરમાં વડીલ પુરુષો હોય ત્યાં સુધી કોઈ નિર્ણય લઈ શકતા નહીં. આમ સમાજના માંડ ૮-૧૦% લોકો દરેક નિર્ણય લેતા અને બાકીના

લોકો નિર્ણય નહીં લઈને કર્મમાંથી મુક્તિ મેળવતાં.

અહીં રામાયણનો એક પ્રસંગ જોઈએ. દશરથ રાજા રામને એમના ઉત્તરાધિકારી બનાવવા માંગતા હતા. આ પ્રસંગે દશરથ કુલગુરુ વશિષ્ઠજીને કહે છે કે જો આપ આજ્ઞા આપો તો મારી ઈચ્છા રામને રાજા બનાવવાની છે. અહીં દશરથ રાજા છે તેમ છતાં જાતે નિર્ણય લેતા નથી નિર્ણય લેવાની જવાબદારી કુલગુરુ વશિષ્ઠ પર છોડે છે. રાજવીઓ પણ કુલગુરુ, મંત્રીઓ અને મનુસ્મૃતિના આધારે રાજ ચલાવતા.

આમ જ્યારે સ્ત્રીઓને, ગરીબોને નિર્ણય લેવાની જ્યારે મનાઈ હતી ત્યારે સમાજમાં ઘર્ષણ ઓછું હતું. સમાજમાં ગરીબાઈ હોય તો પણ દરેક જાણ હલકું-કૂલકું અને પ્રકુલ્લિત હતું. દરેકનો આત્મા પ્રકુલ્લિત હતો કારણકે આત્મા પર કર્મ બંધનનો બોજો ન હતો.

હવે નવો જમાનો છે. સાવ ૫ વર્ષનાં બાળકને પણ પોતાનું ધાર્યું કરવું છે. ઘરમાં બે કેપ્ટન કે બે સેનાપતિ છે. કોઈ રમતમાં એવું વિચારી પણ શકાય નહીં કે એક સાથે બે કેપ્ટન હોય! હા, એક કેપ્ટન હોય તો એની સાથે બીજો વાઈસ કેપ્ટન હોય શકે. વિચારો ક્રિકેટની રમતમાં એક ટીમમાં બે કેપ્ટનો છે અને બંને કેપ્ટનો એક સાથે અને એક સરખી સત્તા ધરાવે છે તો એવી ટીમ રમત જીતવાની વાત તો જવા દો, રમત રમી પણ નહીં શકે. એક કેપ્ટન એક બોલરને કહેશે કે આ છેડેથી તું બોલિંગ કર અને બીજો કેપ્ટન બીજા ખેલાડીને કહેશે કે તું બોલિંગ કર. એક કેપ્ટન કહેશે કે હવે તું બેટિંગ કરવા જા અને બીજો કહેશે કે ના એને નહીં, આને બેટિંગમાં મોકલો. જો એક ૭-૮ કલાકની મેચમાં પણ બે કેપ્ટન ના હોઈ શકે તો પછી ૨૪ કલાક ૩૬૫ દિવસની સામાજિક વ્યવસ્થામાં એક કુટુંબમાં બે મુખિયા કેવી રીતે હોઈ શકે?

હવે સંસારમાં સ્ત્રી અને પુરુષને બંનેને કેપ્ટન થવું છે પોતાનું ધાર્યું કરવું છે. એટલું જ નહીં, બંને જણાં એમ ઈચ્છે છે કે બીજું પાત્ર પણ મારું કહ્યું કરે. કુટુંબનો દરેક સભ્ય ઈચ્છે છે કે કુટુંબના બાકી બધા સભ્ય મારું જ કહ્યું કરે ત્યારે કુટુંબમાં કંકાસ થયા વગર રહેશે નહીં.

સ્ત્રીને પુરુષ સમોવડી થવું છે અને પુરુષ એને કઈ પણ કહે એ એનાથી સહન

જ થઈ શકતું નથી તે સંજોગોમાં ઘર છે અને વાસણ ખખડે તેટલી હદે વાત સીમિત રહેતી નથી. ઘર સંસારો ભાંગે છે, કુટુંબ વિખેરાય છે. આમ નબળી પડેલી કુટુંબ વ્યવસ્થા સમાજ વ્યવસ્થાને અને છેલ્લે રાજ્ય વ્યવસ્થાને નબળી પાડે છે અને બધાનું પરિણામ એ આવે છે કે આખું રાષ્ટ્ર છિન્ન-ભિન્ન થાય છે. સ્ત્રીઓ કર્મનાં બંધનમાંથી મુક્ત થતી નથી એટલે એની માનસિક તાણ ઓછી થતી નથી. સામે પક્ષે નવો જન્મેલો પુરુષ પણ સખત તાણમાં જન્મે છે. આમ આખો સમાજ અઢળક સાધન-સામગ્રી અને સમૃદ્ધિ હોવા છતાં તણાવગ્રસ્ત રહે છે. પરિણામે માનસિક અશાંતિ, તણાવ, ડિપ્રેશન અને માનસિક બીમારીઓ વધતી જાય છે.

આપણે સ્ત્રી સ્વતંત્રતાનાં નામે અને સ્ત્રી અને પુરુષ સમાન છે બંને સમોવડિયાં છે એવા નવાં સામાજિક સમીકરણો ઊભાં કરી હજારો વર્ષ જૂની એક દક્ષ અને વૈજ્ઞાનિક – સામાજિક વ્યવસ્થા છિન્ન-ભિન્ન કરી નાખી છે. આપણે જ કર્મ બંધનમાંથી સહજ મુક્તિ આપતો રસ્તો તોડી પાડ્યો છે અને હવે પાછા ફરવાનો કોઈ માર્ગ રહ્યો નથી.

કોઈ સ્ત્રી મને એવો સવાલ પૂછી શકે કે કર્મ બંધનમાંથી મુક્તિ મેળવવા માટે સ્ત્રી કે પુરુષ બેમાંથી એકે નિર્ણય લેવાનો હક્ક જતો કરવાનો હોય તો શા માટે પુરુષ નિર્ણય લેવાનો હક્ક છોડતો નથી?

તો મને કહેવા દો કે સ્ત્રીની વાત સાચી છે. પુરુષો પણ નિર્ણય લેવાનો હક્ક જતો કરી સ્ત્રી સમક્ષ સંપૂર્ણ શરણાગતિ સ્વીકારી શકે પણ આખું થવામાં બે વાત નડતરૂપ છે, એક સ્ત્રીઓ કરતાં પુરુષો વધારે અહંકારવાદી છે તેથી તે સંપૂર્ણ શરણાગતિ સ્વીકારી શકે નહીં, બે કુદરતે દરેક સ્ત્રીમાં એક આંતરિક ઇચ્છ મૂકી છે કે એ કોઈ પુરુષ સામે સંપૂર્ણ શરણાગતિ સ્વીકારે.

આમ પુરુષ સંપૂર્ણ શરણાગતિ માટે લાયક નથી તેથી જો પુરુષ શરણાગતિ સ્વીકારવાનો પ્રયાસ કરશે તો તે સફળ થશે નહીં અને કુદરતે સ્ત્રીમાં જે સંપૂર્ણ શરણાગતિ સ્વીકારવાનો ગુણ મૂક્યો છે તેવી શરણાગતિ સ્વીકાર્યા વગર સ્ત્રીનો આત્મા પણ પરિતૃપ્ત થશે નહીં.

એક આડ વાત કરી લઈએ આજના સમાજમાં સ્ત્રીઓને તેમની જિંદગીમાં એક ન પુરાય તેવો અસંતોષ રહ્યા કરે છે, કારણ કે એ પોતાના પ્રેમી કે પતિ સામે પૂર્ણ શરણાગતિ સ્વીકારી શકતી નથી. તેમાં એને નવા સમજે ઊભો કરેલો અહમ આડે આવે છે પરંતુ સામી બાજુ સંપૂર્ણ સમર્પણ વગર તેને શાંતિ પણ મળતી નથી એટલે એ એક પ્રેમીથી બીજા પ્રેમી કે એક પુરુષથી બીજો પુરુષ તરફ તે આકર્ષાતી જાય છે. સ્ત્રી નદી છે, જેમ નદી સાગરમાં પોતાની જાતને સંપૂર્ણપણે ઓગાળી દઈ પોતાની જાત મિટાવી દે ત્યારે જ આનંદિત થાય છે, તેમ સ્ત્રી પણ સર્વસ્વ ન્યોછાવર કર્યા સિવાય પરિતૃપ્ત થતી નથી. મજાની વાત એ છે કે આવી સ્ત્રી એમ માને છે કે આ પુરુષમાં મને પરિતૃપ્ત કરવાની તાકાત નથી માટે તે બીજા પુરુષ તરફ વળે છે. અહીં સ્ત્રી ભૂલ કરે છે એની પરિતૃપ્તિ નહીં થવાનું કારણ કોઈ પુરુષ નથી પણ આત્મ સમર્પણ નહીં કરી શકવાની તેની કમજોરી છે.

આજની સ્ત્રી એક ખૂબ મોટા સંઘર્ષમાં સંડોવાઈ છે. પુરુષ સમોવડી થવા માંગે છે તેથી એ પુરુષની બરોબર ઊભી રહેવા માંગે છે. તેણે જો સમાજને બતાવવું હોય કે એ પુરુષ સમોવડી છે તો તે પૂર્ણ આત્મ સમર્પણ કેવી રીતે કરી શકે? જ્યારે તેનામાં જે સ્ત્રી જીન્સ છે તે કોઈ પણ એક પુરુષને સમક્ષ આત્મ સમર્પણ કરી એ પુરુષની જાતમાં પોતાની જાત ઓગાળી દે તેવી માંગણી કરી રહ્યા છે. સમાજનો તકાદો છે કે તું સ્વતંત્ર નારી છું, કુદરતનો તકાદો છે કે તારે સમર્પિત થઈ જવાનું છે. બહારથી આધુનિક અને ખુશ-ખુશાલ લાગતી સ્ત્રી આ બે ઘંટીનાં પડ વચ્ચે પિસાઈ રહી છે અને કેરિયરમાં ઉચ્ચતમ સફળતા છતાં જીવનમાં એ ક્યાંયની રહી નથી.

આ સંજોગોમાં ઋષિમુનિઓએ સ્ત્રીઓમાં રહેલા સમર્પણ ભાવનો ઉપયોગ કરવાનું નક્કી કર્યું અને એવી સમાજ વ્યવસ્થા સ્થાપી કે જેમાં સ્ત્રીઓ નિર્ણય ના લે.

આજના જમાનાની વાત કરીએ તો જુઓ જેમના નસીબમાં એવી પત્ની હોય કે જે નિર્ણય લેવાના પોતાના હક્કને જવા દેવા માંગતી ના હોય, તો કુટુંબ અને જીવનમાં શાંતિ માટે તે પુરુષે તેવી સ્ત્રીને આત્મ સમર્પણ કરી દઈ પોતાની જિંદગીમાં શાંતિ મેળવી લેવી જોઈએ. પરંતુ યાદ રહે કે પતિને નમાવી આત્મ સમર્પણ કરાવનારી સ્ત્રીને

તે સંજોગોમાં પણ આનંદની પ્રાપ્તિ થશે નહીં.

એક અતિ વૈજ્ઞાનિક અને કુદરતી પરિબળો પ્રમાણે ઊભી થયેલી એક આખી સમાજ વ્યવસ્થાને, નવી સમાજ વ્યવસ્થા ઊભી કર્યા સિવાય છિન્ન-ભિન્ન કરી નાખવામાં આવી, જેને પરિણામે આખો સમાજ અને વિશેષ કરીને સ્ત્રીઓ નવી વ્યવસ્થામાં પણ સૌથી વધુ દુઃખી છે. કુદરતની ગતિ કેટલી ન્યારી છે જ્યાં બહારથી સ્ત્રીઓ ગુલામ દેખાતી હતી ત્યાં તે મુક્તિ તરફ જઈ રહી હતી અને અત્યારે સ્ત્રીઓ સ્વતંત્ર દેખાય છે પણ તે દુઃખ તરફ જઈ રહી છે.

સંસાર સુખી રાખવા સાસુ અને પતિનું કહ્યું કર.

“જો બેટા, હવે તું સાસરીમાં જઈ રહી છે એટલે સાસુ-સસરાના કહ્યામાં રહેજે, પતિનો પડવો બોલ ઉપાડજે. તો જ સુખી થઈશ.”

૫૦-૧૦૦ વરસ પહેલાં સાસરીએ વિદાય લેતી પુત્રીને માતા આ શિખામણ આપતી હતી, અને મને લાગે છે કે આ શિખામણ આજના જમાનામાં પણ એટલી જ કારગત છે.

સાવ સ્વભાવિક વાત છે કે પતિ-પત્નીના સંસારને સુખરૂપ ચલાવવા એક કેપ્ટન હોવો જોઈએ અને બીજાએ સામાન્ય ખેલાડી બની રમવું પડે. એક સાથે બંને જણ તો કેપ્ટનના થઈ શકે ને.

તો મારી સૌ બહેનોને આ જ સલાહ છે કે, બેટા સાસરિયાંના કહ્યામાં રહીએ અને જિંદગીમાં સુખ-શાંતિ લાવીએ.

મારા લગ્ન થયાં. પ્રેમલગ્ન હતાં. મારી પત્ની રોજ સવારના રસોઈ બનાવવા તપેલીમાં દાળ કાઢે અને પછી એક પ્યાલામાં થોડી દાળ લઈને મારી મા જે રૂમમાં બેઠી હોય ત્યાં જાય અને કહે, “બા, આટલી દાળ લઉં?” એટલે મારી બા કાં તો તપેલીમાંથી થોડી દાળ પ્યાલામાં પાછી નાખે અથવા પવાલામાંથી થોડી દાળ લઈ તપેલીમાં નાખે.

ચોખા-શાકભાજી દરેક વસ્તુ મારી માની મંજૂરીથી જ લેવાય. મારી પત્નીની આ વાત મને સમજાય નહીં. મને થાય કે રોજ તું જ રસોઈ બનાવે છે તો તને આટલી ખબર ના પડે કે કેટલી દાળ-ચોખા લઈએ? હું એની પર આ બાબતે ગુસ્સે થાઉં તો એ મને કહે, ‘તને હમણાં નહીં સમજાય.’ અને થોડા મહિના પછી મને આ વાત સમજાઈ ગઈ. અમારે કોઈ વાત પર ઝગડો થયો અને હું મોટેથી બૂમો પાડી અને લડવા માંડ્યો તો મારી માં કહે, ‘તારે એને લડવાનું નહીં, તને એની જોડે ફાવતું ના હોય તો ઘર છોડીને જતો રહે. હર્ષા

તો મારી સાથે જ રહેશે. હવે મને સમજાયું કે હર્ષા તો મારી માંની કહ્યાગરી દીકરી હતી એટલે મા તો એનો જ પક્ષ લે ને!

મારી પણ બધી પત્નીઓને સલાહ છે કે બહાર જવાનું હોય તો તૈયાર થતાં પહેલાં તમારે શું પહેરવાનું તે પણ પતિને નક્કી કરવા દેજો, તમારે પતિને પૂછીને જ બહાર જવાના કપડાં નક્કી કરવાનાં છે પણ તે કેવી રીતે નક્કી કરવાનાં તે સમજી લો. પત્નીએ પતિને પૂછ્યું કે ‘હું શું પહેરું?’ એટલે પતિએ કહ્યું, ‘પેલું મુંબઈથી જે નવો ડ્રેસ લાવ્યા છે તે.’ પત્ની કહે, ‘એ ડ્રેસ તો બહુજ સરસ છે પણ આપણે નાતનાં ફંક્શનમાં જઈએ છીએ અને બા પણ જોડે આવે છે ત્યારે સાડી પહેરી તો સારું લાગે પછી તમે કહો તેમ.’ પત્ની કહે, ‘કઈ સાડી પહેરું?’ પતિએ કહ્યું, ‘ભૂરી સાડી પહેર.’ પત્નીએ કહ્યું કે, ‘રાતના જવાનું છે એટલે એ ભૂરી સાડી બહુ જામશે નહીં.’ પતિએ કહ્યું, ‘પીળી પહેર.’ પત્નીએ કહ્યું, ‘એનો બ્લાઉઝ મળતો નથી.’ પતિ કહે ગ્રીન તો કેહવાનું એનો ચણિયો લાવવાનો બાકી છે, પતિ કહે મરૂન તો કેહવાનું કે, બહેન પણ એવોજ કલર પેહરવાના છે, અને જ્યારે પતિ કહે ગુલાબી તો આપણે કેહવાનું બસ તમે કહ્યું તો ગુલાબી જ પહેરીશ.

સવારના પતિદેવ છાપું વાંચતાં બેઠા હોય તો તમારે પૂછવાનું કે શું ખાવાનું બનવું ? પતિદેવ કહે કે, “ ચણા અને ભાખરી બનાવ” તો કહેવાનું કે, “ચણા શનિવારે બનાવશું”. કહે, “મગ ભાખરી તો કહેવાનું કે, “બુધવારે બનાવીએ તો?” પતિ કહે, “કઢી ભાત બનાવ” તો કહેવાનું કે “જાઓ છાસ લઈ આવો” પતિ કહેશે કે “સારું દાળ ભાત શાક બનાવ” તમારે કહેવાનું કે, “સારું આપ કહો છો તો દાળ-ભાત બસ”

આમ કોઈ પણ બાબત હોય પતિ કે સાસુની રજા લીધા સિવાય તમારે કશું કરવાનું નહીં. જ્યાં સુધી તમે નક્કી કર્યું હોય તે જવાબ ના આવે તમારે બહાના કાઢતા જવાના અને આખરે ધાર્યું તો તમારું જ કરવાનું પણ પતિ કે સાસુને સઘિયારો આપતા રહેવાનો કે ઘરમાં બધું તમને પૂછીને જ કરું છું. સરવાળે સાસરિયાં પણ ખુશ કે વહુ બહુ કહ્યાગરી. અને તમે પણ ખુશ!

શિક્ષકોને વિદ્યાર્થીઓને મારવાનો હક્ક હોવો જોઈએ.

તાજેતરમાં અમદાવાદની એક શાળામાં એક વિદ્યાર્થી મોડો આવ્યો. પીટીનો પિરીયડ હતો. પીટી શિક્ષકે આ વિદ્યાર્થીને ગ્રાઉન્ડના ત્રણ રાઉન્ડ લગાવવાનું કહ્યું. બીજા રાઉન્ડમાં એ વિદ્યાર્થી પડી ગયો અને દવાખાનામાં લઈ જતાં તે મૃત્યુ પામ્યો. શિક્ષક સામે ફરિયાદ નોંધાઈ અને શિક્ષક જેલમાં છે.

શાળામાં વિદ્યાર્થીઓને મારવા સામે પ્રતિબંધ આવી ગયો છે અને વિદ્યાર્થીઓને નાની-મોટી શિક્ષા કરનાર શિક્ષકો જેલ ભેગા થાય છે. શિક્ષકો બાળકો પર ત્રાસ ન ગુજારે તે સમજાય એવી વાત છે, પણ શિક્ષકે વિદ્યાર્થીને ટપલી પણ નહીં મારવાની, એ વાત અમને તો સમજાતી નથી.

અમારી વખતે તો શિક્ષકો આંકણી લઈ મારે, ફૂટપટ્ટીથી મારે, છુટ્ટાં ડસ્ટર મારે, ભીંતમાં માથાં પછાડે, બેંચ ઉપર ઊભા કરી દે અને આખો દિવસ બેંચ પર ઊભા-ઊભા ભણવાનું.

હું વડોદરાની ન્યુ ઈરા હાઈસ્કૂલમાં ધો. ૫-૬-૭ ભણેલો. સ્કૂલમાં પેસીએ ત્યારથી જ માનસિક તૈયારી હોય માર ખાવાની.

પ્રિન્સિપાલ વહિયાસાહેબ તો ભગવાનના માણસ, પણ વાઈસ પ્રિન્સિપાલ દવે સાહેબ. આ દવે સાહેબ રોજ પ્રવેશદ્વાર પાસે જ ઊભા રહે, અંદર આવતાં વિદ્યાર્થીઓનું માથું એ પસંદ કરતા જાય, દવે સાહેબ આપણને બાજુ પર કાઢે એટલે સમજવાનું કે માર પડવાનો છે. પછી મારવાનું શરૂ કરે. બે-ત્રણ-ચાર ઝાપટો પડે, પણ ખબર ના હોય કે કેમ મારે છે, પછી કહે, ‘સાલા, બાંયો ચડાવીને ફરે છે, તે ગુંડો થઈ ગયો છે?’ પ્રાર્થના પૂરી થઈ જાય પછી શાળાએ પહોંચીએ એટલે બે-ત્રણ શિક્ષકો ઊભા હોય, તેમના હાથનો માર ખાઈને જ ક્લાસમાં જવાનું.

હોમવર્ક ન કર્યું હોય એટલે માર પડે, અક્ષર ગંદા હોય તો માર પડે, દાખલા ખોટા કરીએ તો માર પડે, કોઈ ક્લાસમાંથી આપણા વિરુદ્ધ ફરિયાદ કરે એટલે માર

પડે, આગલા દિવસે રજા પાડી હોય તો પણ માર પડે.

ન્યુ ઈરા હાઈસ્કૂલનાં અગિયારમા ધોરણના વિદ્યાર્થીને આઠમા ધોરણથી લઈને બારમા ધોરણ સુધીના બત્રીસે-બત્રીસ પ્રમય મોઢે જ હોય, કારણ કે એક પણ પ્રમેયમાં ભૂલ પડે, કે તરત જ છુટું ડસ્ટર આવીને માથે વાગે. ઘણીવાર તો બીજા છોકરાને પણ વાગી જાય.

સૌથી ખરાબ શિક્ષા હતી વર્ગ બહાર ઊભા રહેવાની. વિદ્યાર્થીને વર્ગની બહાર ઊભેલો જોઈને આવતાં-જતાં દરેક શિક્ષક મારતા જાય. પોતાના ક્લાસમાં ભણાવતાં-ભણાવતાં પણ શિક્ષક વર્ગની બહાર આવીને જોઈ લે કે, બીજા કોઈ શિક્ષકે કોઈ વિદ્યાર્થીને વર્ગની બહાર તો કાઢ્યો નથી ને? આવો વિદ્યાર્થી નજરે પડે એટલે એ શિક્ષક ઈશારો કરી તે વિદ્યાર્થીને પોતાના ક્લાસ પાસે બોલાવે અને આપણે ચુપચાપ દાદરા ઊતરીએ શિક્ષક પાસે જઈને માર ખાઈ આવવાનો. મજાની વાત તો એ કે આ શિક્ષક તમને કદી પણ પૂછે નહીં કે કેમ બહાર કાઢ્યો છે? તારો વાંક ગુનો શું?

શાળામાં મને સૌથી વધારે મારનાર ધોરણ ૫ અને ૬ના અમારા વર્ગશિક્ષક રામચંદ્ર રાનડે, જે આજે મારા સૌથી પ્રિય ગુરુ છે. મારા જીવન ઘડતર માટે હું મારા મા-બાપ કરતાં રાનડે સરને વધુ શ્રેય આપું છું.

ધોરણ ૫માં વર્ગશિક્ષક રાનડે સર અને તેઓ આખી સ્કૂલમાં સૌથી મારકણા શિક્ષક. હું વેકેશનમાં જ બધાં પુસ્તકો મોઢે કરી નાખું અને ગણિત પણ મોટાભાઈઓ પાસે શીખી લઉં. મને એવી ટેવ કે હું કોઈ દિવસ કોઈ પણ વિષયનું લેશન કરું જ નહીં. હું શિક્ષકને કહું કે આપ મને જે સવાલ પૂછવો હોય તે પૂછો કે જે દાખલો ગણાવવો હોય તે ગણાવી લો પણ હું લેશન નહીં કરું. બીજા શિક્ષકોએ તો મારી હોશિયારી જોઈ લેશન કરવામાંથી મુક્તિ આપી દીધી પણ રાનડે સર કહે, 'લેશન તો કરવું પડે. ક્લાસમાં આવતાંની વારમાં જ લેશન નહીં લાવેલાઓને ઊભા થવાની સૂચના આપે અને જેટલાં ઊભાં થાય તે બધાંને ઝૂડી નાખે. સૌથી વધારે મને માર પડે કારણ કે લેશન નહીં લાવવાનું હું કોઈ કારણ આપી શકું નહીં.

ધોરણ ૫માંનો એ છેલ્લો દિવસ હતો. બધા મિત્રોએ મને વિદાય ભાષણ આપવાનું કહ્યું. હું ટેબલ પર ચઢી ગયો અને નાનકડા ભાષણમાં મેં કહ્યું, "આવતી સાલ બીજા જે સર આવે તે, આ હિટલરથી તો છૂટ્યા." વેકેશન પછી સ્કૂલ ખુલી સ્કૂલમાં

પહોંચ્યા ત્યારે ખબર પડી કે રાનડે સરને પ્રમોશન આપી છઠ્ઠા ધોરણના વર્ગશિક્ષક બનાવવામાં આવેલા. સર કલાસમાં આવ્યા અને મને કહે, “જીતુ, પમાં ધોરણમાં જે વિદાય ભાષણ આપ્યું હતું તે મને તો સંભળાવ.” એટલે કોઈ વિદ્યાર્થીએ રાનડે સરના વહાલા થવા ચાડી ખાધેલી તે વાત નક્કી થઈ. મેં ઊભા થઈ વિદાય ભાષણ શરૂ કર્યું તો મને કહે, “ટેબલ પર ઊભા થઈને.” મને ખાતરી હતી કે આજે પહેલા જ દિવસે બહુ માર પડવાનો, છતાં મેં સરની હાજરીમાં કહ્યું કે બીજા જે કોઈ શિક્ષક આવશે તે આ હિટલરથી તો છુટકારો થયો.

રાનડે સર હાથમાં ફૂટપટ્ટી લઈને ઊભા હતા અને હું પણ માર ખાવા બિલકુલ તૈયાર ઊભો હતો પણ રાનડે સરે કહ્યું નીચે ઉતર અને તારી જગ્યા પર જઈને બેસ. મને જ નહીં આખા કલાસને આશ્ચર્ય થયું કે રાનડે સરે માર્યા વગર જવા દીધો. મારા બેસી ગયા પછી રાનડે સર કહે, “ખરેખર હું તમને બધાંને બહુ મારુ છું? ભલે તમને ગમે કે ના ગમે હું તો આ વર્ષે પણ તમને મારવાનો. ભલે રાનડે સરે મારવાનું તો ના છોડ્યું પણ એમનો હાથ પહેલા કરતાં નરમ ચોક્કસ પડી ગયો. આ જ રાનડે સર જીવ્યા ત્યાં સુધી હું નિયમિત એમને ઘેર જતો. અવાર નવાર સાથે જમતો અને સાચે જ એમણે મને આખી જિંદગી ખૂબ પ્રેમ આપ્યો.

પહેલાં શાળામાં માર પડવો એ સામાન્ય ગણાતું. વળી, સ્કૂલમાં માર્યાની ફરિયાદ લઈને કોઈ ઘેર ન આવે કે, કેમ માર્યો. પણ ભૂલેચૂકે ઘરે ખબર પડે કે શાળામાં માર પડ્યો હતો, તો ઘરે પણ ખૂબ માર પડે.

હું જ્યારે કોલેજમાં આવ્યો અને પોલીસ જોડે અથડામણો શરૂ થઈ, પકડા-પકડી શરૂ થઈ ત્યારે મને ન્યુ ઈરા હાઈસ્કૂલના શિક્ષકોની તાકાતનો અંદાજ આવ્યો કે, તેમના જેટલું તો પોલીસો પણ નથી મારી શકતા. તે સાથે જ પોલીસનો ડર મારા મગજમાંથી નીકળી ગયો.

હવે વિશ્વભરમાં વિદ્યાર્થીઓને મારવા સામે પ્રતિબંધો લગાડી દેવાયા છે. મા-બાપો ખુશ છે કે હવે મારા બાળકોને સ્કૂલમાં મારવામાં નહીં આવે.

હું વાલીઓને ચેતવવા માગું છું. આ કાયદાઓ તમારાં બાળકોનાં હિતમાં નથી લાવવામાં આવ્યા. દુનિયાભરની સરકારોએ અબજો રૂપિયા ખર્ચીને સંશોધનો ચલાવ્યાં, પછી તેમને ખબર પડી કે તમારે નાગરિકોને કહ્યાગરા, માયકાંગલા અને

ડરપોક બનાવવા હોય તો શાળાઓમાં તેમને મારવાનું બંધ કરાવો. શાળાઓમાં શિક્ષકોનો માર ખાઈ-ખાઈને વિદ્યાર્થીઓ ખડતલ અને લડાયક બની જાય છે. એમને મારનો અને સરકારનો ડર જતો રહે છે. પોલીસથી તે ડરશે નહીં. જે નાગરિક પોલીસથી નહીં ડરે તે સરકારથી શાથી ડરે?

શાળામાં બાળકોને નહીં મારવા માટે શિક્ષણવિદ મોન્ટેસરીનું તો નામ આગળ કરાયું છે, પણ ટોટલ પ્લાનિંગ અમેરિકા અને યુરોપિયન દેશોનું છે. તમામ નાગરિકોને નિર્માલ્ય બનાવી દેવાનું આ કાવતરું છે.

હવે ધીમે-ધીમે એવા કાયદા આપણા દેશમાં આવી રહ્યા છે જે અત્યારે પરદેશમાં છે. બાળકોને ઘરમાં પણ મારવા-વઢવાનું નહીં. બાળક ફોન કરી પોલીસને કહે કે મને માર્યો કે શિક્ષા કરી, તો બાળકને સરકાર લઈ જાય, તમને વોર્નિંગ આપે. બીજી વાર આમ થાય તો જામીન આપો, અને પછી જાવ જેલમાં.

પહેલાંના જમાનામાં ભારતમાં વિદ્યાર્થીઓ ગુરુના આશ્રમમાં ભણવા જતા હતા. ગુરુ એની પાસે અઘરામાં અઘરું કામ કરાવે. રાજાનો રાજકુમાર હોય કે ગરીબ બ્રાહ્મણનો છોકરો, બધા માટે એક જ નિયમ. લાકડાં કાપવાં, પાણી ભરવું, દળણાં દળવાં, આશ્રમમાં રસોઈ કરવી, ખેતી કરવી, ગાયો ચરાવવી, જે મળે તે ખાઈ લેવું અને હાથનું ઓશીકું કરીને જમીન પર સૂઈ જવું. જિંદગીનાં શરૂઆતનાં પચ્ચીસ-પચ્ચીસ વરસ સુધી આકરામાં આકરું જીવવાનું. આ રાજકુમાર જ્યારે રાજા બનતો ત્યારે ગરીબ માણસોનાં દુઃખ સમજી શકતો એટલું જ નહીં રાજપાઠ હારી એકલો અટૂલો જંગલમાં અટવાતો ત્યારે પણ તે દુઃખી થતો નહીં. કારણ કે એ પહેલા ૨૫ વર્ષ હાડમારીમાં જજીવ્યો છે.

અને હવે આપણે આપણાં ભણતાં બાળકોને રાજકુમાર બનાવી દીધાં છે. બાપ બેંકમાં પટાવાળો હશે, તો પણ કોલેજમાં જતા છોકરાને મોટરસાઈકલ અપાવી દેશે. મધ્યમ વર્ગનો બાપ પણ ભણતાં છોકરા-છોકરી માટે એ.સી. ૩મ બનાવી આપશે. કોમ્પ્યુટર-લેપટોપ-મોબાઈલ અને ખાસ્સી મોટી ખિસ્સાખર્ચી.

આજે તમે સામાન્ય પરિવારના વિદ્યાર્થીને રાજા-મહારાજની જેમ ઉછેરો છો, પછી જિંદગીમાં જ્યારે એને મુશ્કેલીઓ અને ત્રાસ પડે છે ત્યારે એ તૂટી જાય છે. એને જીવન અકારું લાગે છે. બોર્ડની પરીક્ષામાં ઓછા માર્ક્સ આવશે તેની બીકે તે

આત્મહત્યા કરી લે છે. સ્કૂલમાં એક છોકરી એની સામે છેડતીની ફરિયાદ કરે, તો મારું શું થશે, તેની બીકે તળાવમાં પડતું મૂકે છે.

નાગરિક પોતાની સામે અવાજ ના ઉઠાવે, ગુલામ થઈને જીવે તે માટે આપણી સરકારો બાળકોના હક્કનાં નામે તેમને મારવા સામે કાયદાઓ લાવી રહી છે. આ કાયદા બાળકોના, વાલીઓના કે સમાજના હિત માટે નથી લવાતા. તાનાશાહ સરકારોને બચાવવા માટે લવાય છે.

આ કાયદાઓથી તમારાં બાળકોને રક્ષણ તો નથી મળવાનું. ઊલટાનાં એ નક્કામાં, બાપડાં અને કરોડરજી વગરનાં થઈ જવાનાં છે.

રોમમાં બાળકો સાત વર્ષનાં થાય એટલે એક નક્કી કરેલી પહાડી પરથી નીચે ફેંકી દેવામાં આવતાં. જે જીવતો રહેતો, તે જ નાગરિક બનતો. જે ગુજરી જતો, તેને મા-બાપ રોમન સમાજ માટે ભારરૂપ હોવાનું માની ભૂલી જતાં. આવા મજબૂત નાગરિકોને કારણે જ રોમ વર્ષો સુધી વિશ્વનું એક શક્તિશાળી રાજ બની ઊભું રહ્યું.

મારી તો સરકારને વિનંતી છે કે દરેક ગામ અને શહેરમાં થોડીક એવી સ્કૂલો પણ રાખો કે જે સ્કૂલોમાં વિદ્યાર્થીઓને મારવાની છૂટ હોય મારા જેવા ઘણાં મા-બાપ એમનાં છોકરાંઓને આવી સ્કૂલમાં જરૂર દાખલ કરશે.

આવો ફરીથી વાત કરીએ પેલા, અમદાવાદમાં ગ્રાઉન્ડના ત્રણ ચક્કર મારતાં મરી ગયેલા વિદ્યાર્થીની. સારું થયું આ ૧૬ વર્ષનો વિદ્યાર્થી ગ્રાઉન્ડનાં ત્રણ ચક્કર મારતાં હાર્ટએટેકથી મૃત્યુ પામ્યો, જો તેને આવી સજા ના કરી હોત તો તે કદાચ સુહાગરાતેજ એ તેની પત્નીની છાતી પર ગુજરી ગયો હોત.

ભારતમાં દલિતોના સૌ પહેલા ઉધ્ધારક કોણ?

ભારતમાં દલિતોના નેતાની વાત આવે ત્યારે એ બાબાસાહેબ આંબેડકરથી શરૂ થતી હોય છે અને બીજાં ત્રણ ચાર નામો સાથે પૂર્ણ થઈ જતી હોય છે. મારા વિચાર પ્રમાણે ભારતમાં દલિતોના સૌથી પહેલા મસીહા કોઈ થયા હોય તો તે છે મહર્ષિ વિશ્વામિત્ર.

ભારતવર્ષમાં એમ તો અનેક મહાન મહર્ષિઓ થઈ ગયા. પરંતુ ભારતીય સંસ્કૃતિમાં જે બે મહાન ઋષિઓનાં નામ દરેક યુગ અને દરેક સમયે નજરે પડે છે તો તે છે એક વસિષ્ઠ અને બીજા વિશ્વામિત્ર. ભારતમાં બીજા તો અનેક સમર્થ ઋષિઓ થયા, પણ ભારતવર્ષના ઇતિહાસમાં આ બે ઋષિઓ જેટલું યોગદાન ભાગ્યે કોઈ અન્ય ઋષિનું હશે.

વસિષ્ઠ અને વિશ્વામિત્રનો ઉલ્લેખ રામાયણમાં પણ આવે છે અને મહાભારતમાં પણ છે, એટલે કોઈક એવી દલીલ પણ કરે કે, કોઈનું પણ આટલું બધું આયુષ્ય હોઈ શકે નહીં. વાસ્તવમાં આ બંને પરંપરાઓ છે. આ પરંપરામાં જે કોઈ ઋષિ થતા એ વસિષ્ઠ અને વિશ્વામિત્રનાં નામે જ ઓળખાતા. જેમ આજે પણ જગતગુરુ શંકરાચાર્યની પરંપરામાં દરેક નવા આચાર્યને શંકરાચાર્ય તરીકે જ ઓળખવામાં આવે છે.

આર્યો ક્યાંથી ભારત આવ્યા એ અંગે મત-મતાંતરો છે. કેટલાંક તો એવું માને છે કે આર્યો મૂળથી જ ભારત વર્ષના જ રહેવાસી હતા, આર્યો ભારત બહારથી આવ્યા જ નથી. પરંતુ મારો મત એવો છે કે આર્યો હજારો વર્ષ પહેલાં અફઘાનિસ્તાન થઈ ભારત આવ્યા. આર્યો પાસે અશ્વ હતા, આર્યો ખૂબ ઉમદા અશ્વસવાર હતા, અશ્વ પર બેસી યુદ્ધ કરવામાં નિપુણ હતા. તેમનાં શસ્ત્રો પણ વધુ સચોટ હતાં. એમનાં ધનુષબાણ પણ અત્યંત આધુનિક હતાં એટલે ભારતવર્ષની મૂળ પ્રજા દ્રવિડિયનો આર્યો સામે ટકી શક્યા નહીં એટલે આર્યોએ હાલનું પાકિસ્તાન, કાશ્મીર, પંજાબ અને

ઉત્તર ભારતમાંથી દ્રવિડ પ્રજાને દક્ષિણમાં ધકેલી દીધી. ગોરા, રૂપાળા, ખૂબ ઊંચા, ભૂરી આંખવાળા આર્યોને નીચા, પાતળા, દુબળા, કાળા અને અશિક્ષિત દ્રવિડો માટે કોઈ માન તો હતું જ નહીં પણ ભારો-ભાર તિરસ્કાર હતો.

એ સમયે નર્મદા નદીથી ઉપરના ભાગે આવેલો પ્રદેશ આર્યાવર્ત કહેવાયો જ્યારે નર્મદાની દક્ષિણે આવેલ પ્રદેશ દ્રવિડ સ્થાન કહેવાયું. ખૂબ મોટી સંખ્યામાં દ્રવિડો આ આર્યવર્તમાં રહેતા હતા પણ તેમનું સમાજમાં સ્થાન ગુલામોથી સહેજ જ સારું હતું. પશ્ચિમના દેશોની જેમ ગુલામનાં છોકરાં ગુલામ અને ગુલામને મારી નાખવાનો હક્ક પણ માલિકને ખરો એવી વાત તો અહીં દેખાતી નથી પણ દ્રવિડોને આર્યોએ સમાજના ચોથા વર્ણ તરીકે ક્ષુદ્ર સમાજમાં સ્થાન આપ્યું. આ ક્ષુદ્રો સાથે રોટી અને બેટીનો વ્યવહાર સંપૂર્ણ નિષેધ હતો. એમને આર્યોની કોઈ વિદ્યા શીખવા સામે પણ નિષેધ હતો. આજે આપણે જેને નાગરિક હક્કો કહીએ છે તેવા કોઈ નાગરિક હક્કો આ દ્રવિડો કે ક્ષુદ્રોને નહીં.

બીજી બાજુ દક્ષિણમાં આ દ્રવિડોએ મોટાં રાજ્યો ઊભાં કર્યાં, સંપૂર્ણ સમાજ વ્યવસ્થા ઊભી કરી અને અનેકવાર આર્યો અને દ્રવિડો વચ્ચે નાનાં મોટાં યુદ્ધો પણ થતાં રહ્યાં. આ સમયે બે વિચારસરણી ઊભી થવા માંડી જેમાં અગ્રેસર હતા બ્રહ્મર્ષિ વશિષ્ઠ, તેઓ બ્રાહ્મણ હતા અને તે સમયના શક્તિશાળી રાજાના તેઓ કુલગુરુ હતા. બ્રહ્મર્ષિ વશિષ્ઠનો મત હતો કે આર્યોએ શુદ્ધતમ અને શક્તિશાળી સમાજ વ્યવસ્થા ઊભી કરવી હોય તો અનાર્યો સાથે કોઈ પણ જાતનો સામાજિક વ્યવહાર રાખી શકાય નહીં. બ્રહ્મર્ષિ વશિષ્ઠે આદેશ બહાર પાડ્યા કે જો કોઈ આર્ય સ્ત્રી અનાર્ય સાથે લગ્ન કરે તો તે બંનેને તત્કાળ સિરચ્છેદ કરવો અને જો કોઈ આર્ય પુત્ર અનાર્ય કન્યા સાથે લગ્ન કરે તો અનાર્ય કન્યાનું વધ કરવો.

સામાપક્ષે એક ઉદારતમ વિચારસરણી આકાર લઈ રહી હતી. એ વિચારસરણી માનવતાવાદી હતી અને એ વિચારસરણી હતી વિશ્વામિત્રની. વિશ્વામિત્ર જન્મે ક્ષત્રિય હતા. ખૂબ કઠિન તપસ્યા પછી તેઓ બ્રહ્મર્ષિ પદને પામ્યા. તે સમયે વિશ્વામિત્રનો મત હતો કે આ દબાયેલા, કચડાયેલા દ્રવિડોને આર્ય સમાજમાં સમાવી લેવા જોઈએ એટલે કે અનાર્યો સાથે રોટી-બેટીનો વ્યવહાર થવા દેવો જોઈએ.

અનાર્યોને પણ આર્ય વિદ્યા ભણાવવી જોઈએ, એમને પણ સુસંસ્કૃત કરવા જોઈએ. અનાર્યોને પણ સમાનતાનો અધિકાર છે, નાગરિક હક્કોનો અધિકાર છે. વિશ્વામિત્ર તે સમયે ૧૦ રાજ્યોના કુલગુરુ હતા પરંતુ આ ૧૦ રાજાઓ પણ વશિષ્ઠના અનુયાયી પુરૂ રાજાની સરખામણીમાં શક્તિશાળી નહીં. વિશ્વામિત્રના મતને માનનારા રાજાઓએ વિશ્વામિત્રને ઉદારચિત્ત, માનવતાવાદી અને સમાનતાના સિદ્ધાંત પર ઊભેલા સુધારાવાદી વિચારોનો અમલ શરૂ કર્યો. વશિષ્ઠ ઋષિએ આ સુધારણા અમલ કરવા સામે આ રાજાઓને અને વિશ્વામિત્રને મનાઈ ફરમાવી અને જો આ સુધારા લાગુ પાડવામાં આવશે તો મહાયુદ્ધની ધમકી પણ આપી.

વિશ્વામિત્ર અને તેમના સાથીદાર ૧૦ રાજાએ સુધારાવાદી વિચારો પર અડગ રહ્યા. વશિષ્ઠ અને પુરુની ધમકીને વશ થયા વગર અનાર્ય સાથે સમાનતાનાં ધોરણે સંબંધો બાંધવાની શરૂઆત કરી. વશિષ્ઠે પુરૂને આ દશે રાજાઓ ઉપર આક્રમણ કરવા આદેશ આપ્યો અને ભારતવર્ષના સૌથી પહેલા મહાયુદ્ધની શરૂઆત થઈ. પુરૂ રાજાની સેના મહાશક્તિશાળી હતી તેણે દશે રાજાઓને હરાવ્યા તેમના પ્રદેશો જીતી લીધા. આ યુદ્ધમાં વિશ્વામિત્રનાં ખૂબ નજીકનાં સગાં સંબંધીઓને પણ મારી નાખવામાં આવ્યાં. યુદ્ધની હારથી વ્યથિત વિશ્વામિત્ર આર્યવ્રતના મધ્ય ભાગમાંથી ખસી સાવ છેવાડાના ભાગે એટલે કે નર્મદા કિનારા તરફ ચાલ્યા ગયા. અહીં એમણે પાવાગઢ, વડોદરાની મધ્યમાં આવેલ આટકોટ (અકોટા) અને કાયા અવરોહણ એટલે હાલનું કારવણ આ પ્રદેશમાં સ્થાયી થયા.

આમ વિચારસરણીના આ મેદાની યુદ્ધમાં વિશ્વામિત્ર બહુ ભૂંડી રીતે પરાજિત થયા એમનું સર્વ ઐશ્વર્ય લૂંટાઈ ગયું અને એકલા અટૂલા આ વડોદરાની પાવન ભૂમિ પર વિચરણ કરતા રહ્યા. હવે કુદરતનો ખેલ જુઓ યુદ્ધ તો વશિષ્ઠ જીત્યા, થોડાક સમય માટે વિશ્વામિત્રની દલિત ઉદ્ધારક વિચારસરણી પાછળ ઘડેલાઈ ગઈ. પણ છેવટે તો વિશ્વામિત્રની સર્વેસમાવીસ વિચારસરણી આખા સમાજે સ્વીકારી. આજે દ્રવિડો અને આર્યોની એકતામાંથી ભારતવર્ષ ઊભું થયું છે. નથી હવે એ આર્યાવર્ત કે નથી દ્રવિડ સ્થાન, માં નર્મદા તો આજે પણ વહે છે પણ હવે એ સરહદ તરીકે નહીં પણ બે મહાન પ્રજાને જોડતી પાવન માતા તરીકે વહી રહી છે.

દસ રાજાનાં આ યુદ્ધને પરિણામે મહર્ષિ વિશ્વામિત્રએ આર્યવ્રતનાં કેન્દ્રને છોડી સાવ છેવાડાના વડોદરામાં આવી નિવાસ કર્યો અને મહર્ષિએ આધ્યાત્મિક જગતમાં કેવાં સાહસો કર્યા, વિજય પામ્યા, સૃષ્ટિ રચયિતા બ્રહ્માને પડકાર આપી નવા સ્વર્ગની રચના કરી, દેવોને પરાજિત કર્યા અને નવી જીવસૃષ્ટિની ઉત્પત્તિ કરી, તેનું વડોદરા સાક્ષી બન્યું તેની વાત બીજી કોઈવાર.

શું ઋષિઓ દાનવના જન્મદાતા હતા?

રામાયણમાં રામચંદ્રજી અનેક દાનવોના વધ કરે છે તેવી કથાઓ છે. મહાભારતમાં પણ હિંડબા અને બકાસુરની કથા આવે છે. જે બંનેનો વધ ભીમ કરે છે.

પણ હવે શાસ્ત્રો-પુરાણોમાં વર્ણવેલા દાનવો આપણને ક્યાંય દેખાતા નથી. અર્વાચીન ઇતિહાસમાં પણ એમનો કોઈ ઉલ્લેખ જોવા નથી મળતો.

તો પછી પુરાણોમાં જેનો ઉલ્લેખ છે તે દાનવો શું માત્ર લેખકોની કલ્પના જ હતી કે પછી દાનવોનો સત્યાનાશ થઈ ગયો? ડાઈનોસોરની જેમ એમની આખી પેઢી જ ખલાસ થઈ ગઈ કે શું?

બહુ ઊંડાણથી વિચારીએ, ત્યારે એવું લાગે છે કે આપણાં મહાભારત કે અન્ય પુરાણોમાં ભલે થોડીઘણી વિસંવાદિતા અને અતિશયોક્તિ હોય તેવું લાગે છે, પણ આપણા ઋષિ-મુનિઓએ એ રીતે તે સમયનો સાચો ચિતાર આપવાનો જ પ્રયાસ કર્યો હતો.

મહાભારતમાં જે સંજયદૃષ્ટિની વાત આવે છે, તે સંજય હસ્તિનાપુરમાં બેઠા-બેઠા મહાભારતનું યુદ્ધ નજરે જોતા હતા અને તેનું લાઈવ ટેલીકાસ્ટ ધૃતરાષ્ટ્રને સંભળાવતા હતા. આજથી સો વર્ષ પહેલાં આ વાત કવિની કલ્પના લાગતી હતી, પરંતુ હવે દરેક ઘરમાં આ સંજયદૃષ્ટિ –ટેલિવિઝન હાજર છે અને આપણે દુનિયાભરની વાતો લાઈવ જોઈ રહ્યા છીએ.

દોઢસો વર્ષ પહેલાં રામાયણનું પુષ્પક વિમાન પણ કલ્પના જ લાગતી હતી. આજે રોજ કરોડો લોકો વિમાનમાં ઊડીને સફર કરતા હોય છે.

તો પછી અતિશક્તિશાળી –ઈચ્છાધારી રૂપ ધારણ કરી શકનાર દાનવો-રાક્ષસો પણ એ જમાનાનું સત્ય હશે જ, તો પછી આ દાનવો-રાક્ષસો ગયા ક્યાં? આજના આપણા આ જમાનામાં દાનવો-રાક્ષસો કેમ દેખાતા નથી?

એ સમયની અન્ય એક વાત પણ મને બહુ આશ્ચર્ય પમાડે છે. આ દાનવો-

રાક્ષસોનો ઉલ્લેખ જે પુરાણોમાં છે, તે જ પુરાણોમાં ઋષિઓનો ઉલ્લેખ પણ બહુ આવે છે. આજે એવા ચમત્કારી, દેવો અને ઈશ્વરને પણ “રુક જાવ” કહી દેનાર ઋષિઓ પણ નજરે પડતા નથી. ભૃગુ ઋષિની કથા છે કે, તેમણે વિષ્ણુ ભગવાનને પણ લાત મારી દીધી હતી અને રામ, કૃષ્ણ અને દેવો પણ દુર્વાસા ઋષિના શ્રાપથી ગભરાતા હતા. રામ-લક્ષ્મણનાં મૃત્યુ સાથે દુર્વાસા ઋષિ જોડાયેલા હતા.

આ બંને બાબતોની સામ્યતા મને બહુ રોમાંચિત કરી રહી છે કે, દાનવો અને ઋષિઓ સમકાલીન હતા. અને જે રીતે અતિ શક્તિશાળી ઋષિઓ પૃથ્વી પર નથી, તેની સાથે-સાથે દાનવો પણ પૃથ્વી પર નથી.

તો પછી ઋષિ અને દાનવોને જોડતી કોઈ કડી હોઈ શકે? આ વાતનો જવાબ કાંઈક આવો હોય એવું મને લાગે છે.

પણ એ પહેલાં, આપણે મન અંગે થોડું સમજી લઈએ. આપણા શરીરમાં એક અંગ તરીકે મગજ-બ્રેઈન તો નજરે પડે છે, પણ મન નામનાં અંગને શરીરમાં શોધી શકાય એમ નથી. અને તો પણ આપણે મનનો ઈન્કાર કરી શકીએ તેમ નથી. કારણ કે વિચારવાનું, નિર્ણય લેવાનું, એકઠી થયેલ તમામ વાતો-માહિતીનો તાળો બેસાડવાનું કામ શરીરમાં કોઈક તો કરે જ છે. આપણને આપણાં શરીરમાં, આપણા જ અવાજમાં, માત્ર આપણી જ સાથે વાત કરતા મનનો અનુભવ છે જ.

સારા-નરસા નિર્ણયો, એનું આયોજન, એનો અમલ, આ બધું મન જ કરાવે છે. આ મન એટલું બધું શક્તિશાળી છે કે, તમે જ્યારે બુદ્ધિથી કોઈ નવું કામ કરો છો ત્યારે બે-ચાર વારનાં પુનરાવર્તન પછી એ કામ મન પોતે જ સંભાળી લેતું હોય છે.

હવે આપણા ઋષિ-મુનિઓ પોતાનાં તપ, યોગ, યજ્ઞ, હોમ-હવન દ્વારા અને કોઈ ખાસ જ્ઞાન દ્વારા, પોતાનાં મનમાં જે નેગેટિવ ભાવ છે, મનની જે નકારાત્મક, સંશયાત્મક શક્તિઓ છે તેને પોતાનાં મનની પોઝિટિવ – સકારાત્મક શક્તિથી છૂટી પાડી દેતા હતા. એટલે કે મનને તેઓ બે ભાગમાં વહેંચી દેતા હતા. સકારાત્મક મન અને નકારાત્મક મન. પછી કોઈક યૌગિક પ્રક્રિયા દ્વારા તેઓ પોતાનાં જ નકારાત્મક મનને શરીરમાંથી બહાર ફેંકી દેતા હતા.

આ પછી ઋષિ-મુનિઓમાં જે રહેતું, તે પ્રચંડ તાકાતવાન સકારાત્મક મન. આ મનમાં સંશયવૃત્તિનો તદ્દન અભાવ રહેતો. તેમના મનમાં નકારાત્મકતાનો એકપણ

અંશ ન હોવાથી કોઈ પણ નિર્ણય પર પહોંચવા માટે તેમણે કોઈ દ્વંદ્વનો સામનો કરવો પડતો ન હતો.

માત્રને માત્ર હકારાત્મક વિચારોથી ભરપૂર ઋષિ-મુનિઓનું મન તેમને દેવતુલ્ય-ઈશ્વરતુલ્ય બનાવી દેતું હતું.

આપણે આપણી જિંદગીનું પૃથક્કરણ કરીએ તો ખબર પડશે કે જિંદગીમાં કોઈ પણ મોટો નિર્ણય લેવાનો સમય આવે ત્યારે આપણું મન આપણી સામે ત્રણ-ચાર વિકલ્પો સૂચવતું હોય છે અને પછી મન સંશયાત્મક હોવાથી આપણે કોઈ એક નિર્ણય પર જલ્દી પહોંચી શકતાં નથી; અને આખરે જે નિર્ણય લેવાય તે ખોટો નિર્ણય લેવાય અને સરવાળે આપણે નસીબ-સમય સામે હારી જઈએ, ઊર્જા ગુમાવી હતાશ અને નિરાશ થઈ જઈએ. પરંતુ સકારાત્મક માનસિક ઊર્જાથી ભરેલા ઋષિ-મુનિઓ સામાન્ય મનુષ્ય જે ન કરી શકે તેવાં અનેક પરાક્રમો-કાર્યો સરળતાપૂર્વક કરી શકતા.

આપણા આવા ઋષિઓએ પૃથ્વી પરથી જ, કોઈ પણ જાતનાં સાધનની મદદ વગર આખાં બ્રહ્માંડનાં રહસ્યો ઊકેલી નાખ્યાં હતાં. સાતે લોકમાં સદેહે જવા-આવવાની તાકાત તેમણે મેળવી લીધી હતી.

હવે ઋષિઓએ પોતાનાં શરીરમાંથી જે નકારાત્મક સંશયાત્મક મનને બહાર ફેંકી દીધું હતું તેનું શું થયું?

યાદ રહે કે, આમ શરીરમાંથી બહાર ફેંકાઈ ગયેલ નકારાત્મક મનમાં પણ અનંત વિકૃતિઓ, હિંસા, પરપીડન જેવી વૃત્તિઓ ભેગી થઈ હોય છે. આ નકારાત્મક શક્તિઓ હકારાત્મક શક્તિઓ કરતાં પણ વધુ વિધ્વંસકારી છે, પ્રચંડ તાકાતથી, એનર્જીથી ભરપૂર છે અને કોઈ શારીરિક બંધનથી બંધાયેલું નથી, તેના ઉપર કોઈ શારીરિક મર્યાદા નથી. ગમે તેટલા મજબૂત મનનો માણસ એક ટનની શીલા ઉપાડી ન શકે. પરંતુ આ એકલું મન જ હોવાથી તેની પર શારીરિક મર્યાદાનાં બંધન લાગુ પડતાં નથી.

એ મન કોઈ ઋષિ-મુનિનું છે, એટલે પણ એની શક્તિ ગજબની છે. એ એકલું મન હોવાથી પોતાને જોઈએ-ગમે તેવા કદરૂપા, બિહામણાં કે સુંદર આકારનું શરીર ધારણ કરી લેવા સ્વતંત્ર છે. મારિચી રાક્ષસે એ જ રીતે સુવર્ણ હરણનું રૂપ ધારણ કરી લીધું હતું.

મન હોવાથી તે અનંતવેગે એક જગ્યાએથી બીજી જગ્યાએ, એક લોકમાંથી બીજા લોકમાં ગતિ કરી શકે છે. એ મનનો એક ભાગ છે એટલે પોતે જ પોતાના અનેક ભાગ કરી અનેક રૂપ ધારણ કરી શકે છે. પહાડ-પર્વત ઊંચકી લઈ શકે છે.

આમ દાનવો જે કાંઈ કરી શકતા હતા તે જોશો તો ખ્યાલ આવશે કે, એકલું મન જે કાંઈ કરી શકતું હતું, તે આ રાક્ષસો કરી શકતા હતા.

હવે એક મજાની વાત કહું જે ઋષિઓ પોતાની શક્તિથી ગમે તે કરવા શક્તિમાન હતા, તે ઋષિઓ તેમનાં યજ્ઞોનો ભંગ કરનાર દાનવો-રાક્ષસોને કશું કરી શકતા ન હતા. જે ઋષિ દર્ભની સળી પર મંત્રનું આહવાન કરી કોઈને પણ મારી નાંખવા સક્ષમ હતા તે ઋષિ દાનવોને કશું જ કરી શકતા નહીં.

બીજી બાજુ જે દાનવો ગમે તે પ્રાણીને ખાઈ જતા, તે ઋષિઓના હવનો અભડાવતા પણ ઋષિ-મુનિઓને મારીને ખાઈ જતા ન હતા.

તો આ બંને વાત પાછળ શું રહસ્ય હશે?

તો વાત એમ હતી કે ઋષિઓને કનડતા રાક્ષસો-દાનવો એ જ ઋષિઓનાં નકારાત્મક મન હતાં, એ ઋષિઓનો જ એક ભાગ હતા. એટલે ઋષિઓ દાનવોનો નાશ કરી શકતા નહીં. કોઈ પોતાની જાતને જ કેવી રીતે મારી શકે?

વાત રહી દાનવોની. દાનવો હવનનો ભંગ કરતા હતા, કારણ કે એમને ખબર હતી કે આ યજ્ઞ-હવન-જપને કારણે જ તેઓ શરીર વગરના થયા છે. શરીરમાંથી બહાર ફેંકાયા છે. તેથી હવનભંગ કરીને તેઓ ઋષિ-મુનિઓને તપમાંથી ચલિત કરવા માગતા હતા, જેથી એ ઋષિ-મુનિનાં શરીરમાં પરત ફરી શકે.

આ દાનવો માટે સૌથી મુશ્કેલ વાત એ હતી કે કામ-વાસના-મદથી ભરેલું એમનું મન દુનિયાનાં તમામ સુખો ભોગવવા આતુર રહેતું, જ્યારે પોતાને દેહ ન હોવાથી તેમણે જે નકલી દેહ ધારણ કરેલા હતા તેનાથી તેઓ ગમે તેટલી કામ-વાસના ભોગવે, તેમને તૃપ્તિ જ થતી નહીં. કદાચ શુદ્ધ, પવિત્ર, સકારાત્મક મનને ઋષિઓએ બહાર ફેંકી દીધું હોય, તો તે મન આટલું બધું છટપટત નહીં. પણ કામ-વાસનાથી ભરેલું મન ભોગ ભોગવવા આતુર રહેતું હતું.

આમ ઋષિઓ અને દાનવો વચ્ચે નિરંતર સંઘર્ષ ચાલતો રહેતો હતો. ઋષિઓ તેમણે શરીરમાંથી બહાર ફેંકી દીધેલાં નકારાત્મક મનને પોતાનાં શરીરમાં પરત

આવવા દેવા માંગતા ના હતા કારણ કે જો નકારાત્મક મન શરીરમાં પરત ફરે તો તેમની તમામ રિદ્ધિ-સિદ્ધિઓ વિલુપ્ત થઈ જાય માટે ઋષિઓ જપ-તપ-ચઢા દ્વારા મનની શુદ્ધિને જાળવી રાખવા માંગતા હતા, જ્યારે દાનવો તેમની કામ વાસના પરિતૃપ્ત કરી નહીં શકવાને કારણે ખૂબ વ્યાકુળ રહેતા હતા અને તે ઋષિઓનાં શરીરમાં કોઈ પણ ભોગે પરતજવા માંગતા હતા અને આ સંઘર્ષ સતત ચાલુ રહેતો હતો.

હવે જ્યારે-જ્યારે ઈશ્વર રામ-કૃષ્ણનાં રૂપમાં અવતાર લેતા, ત્યારે ઋષિ-મુનિઓ તેમના હાથે જ પોતાનામાંથી જ પેદા થયેલ તેમના માનસપુત્ર દાનવોનો વધ કરાવી નાખતા.

જ્યારે ઈશ્વર આ દાનવોનો વધ કરી નાખતા, ત્યારે ઋષિ-મુનિઓ પોતાનાં સકારાત્મક મન સાથે આંનદમય જીવન જીવતા, કારણ કે તેમનામાંના નકારાત્મક રાક્ષસનો નાથ થઈ ચૂક્યો હતો.

જેમણે પણ ડૉક્ટર જેકીલ એન્ડ મિસ્ટર હાઈડની સ્ટોરી વાંચી હશે તે આ વાત સરળતાથી સમજી શકશે. ડૉ. જેકીલ એક બહુજ ઉમદા અને ઉચ્ચ કોટિના ભલા ડૉક્ટર હતા. તેઓ એક નવી દવાની સંશોધન કરી રહ્યા હતા અને તે દવા તેમણે જાતે પી લીધી અને એ દાવાને પરિણામે તેમનાં શરીરમાં ભયાનક ફેરફારો થયા અને તે રાત્રે શેરીઓમાં નીકળી હત્યાઓ કરવા માંડ્યા. જ્યારે તેઓ જેકીલનાં શરીરમાં પરત આવતા ત્યારે એમને બહુ વ્યથા થતી પણ દવા પીધા વગર તેમણે ચેન પડતું નહીં અને રાત્રે ફરી વાર હાઈડ બની ગુનાહિત કૃત્યો કરતા. આ સ્ટોરીમાં એકનું એક શરીર બે સ્વરૂપ ધારણ કરે છે, જેમાંનું એક શરીર ઋષિ તુલ્ય છે જ્યારે બીજું શરીર દાનવ બની જાય છે. જ્યારે ઋષિમુનિઓ પોતે શુદ્ધતમ રહી માત્ર નકારાત્મક મનને શરીરમાંથી બહાર ફેંકી દેતા હતા એટલે તેઓ માત્ર ડૉ. જેકીલની ભૂમિકામાં જ રહેતા હતા એમનું નકારાત્મક મન હાઈડની ભૂમિકા ભજવતું હતું.

મને તો દાનવો-રાક્ષસોની ઉત્પત્તિ અને સૃષ્ટિમાંથી કાયમ માટે તેમના વિલય થવા પાછળ આ સિવાય કોઈ થિયરી નજરે પડતી નથી. આપને જો કોઈ થિયરી મળે તો આપણે સાથે બેસીને તેની ચર્ચા કરીશું.

આ મમ્મીઓને શું કહીશું?

હાલમાં ધોરણ બાર અને દસની બોર્ડ પરીક્ષાઓ ચાલી રહી છે. ઘેરથી ઓફિસ આવતાં રસ્તે અનેક શાળાઓ પાસેથી પસાર થાઉં છું, તો દરેક શાળાની બહાર ચારસો-પાંચસો વાલીઓનાં ટોળાં બહાર બેસી રહ્યાં હોય છે. પરીક્ષાને દિવસે છોકરા-છોકરીને શાળા સુધી મૂકી જવાં એ સમજાય એવી વાત છે. પણ પરીક્ષા ચાલુ થઈ ગયા પછી ત્રણે ત્રણ કલાક શાળાની બહાર બેસી રહેવાની વાત સમજાય એવી નથી.

અમારા સમયે તો મા-બાપ જાણતાં પણ ન હતાં કે ક્યા વિષયની આજે પરીક્ષા છે અને કઈ સ્કૂલમાં નંબર આવ્યો છે. તે સમયે બે પ્રશ્નપત્રો રહેતાં એક દિવસમાં. તો મા-બાપ બે-ત્રણ રૂપિયા નાસ્તાના આપી દેતાં.

પણ હવે તો હદ થઈ રહી છે. વાલીઓ અને તેમાં પણ મમ્મીઓ બોર્ડની પરીક્ષા વખતે જે ગાંડાં કાઢે છે તે સમજાય એવાં નથી. તમને સ્કૂલના પરીક્ષાખંડમાં તો કોઈ જવા દેવાનું નથી. નથી તમારો લાડકો બહાર આવીને તમારી પાસે પેન-પેન્સિલ માગવાનો. માનો કે એની પેન બગડી ગઈ તો પરીક્ષક એને પેનની સગવડ કરી જ આપવાના છે. પણ નહીં. મમ્મીઓ બહાર ટોળે વળીને બેસી જ રહે છે, કે મારા લાલાને કે બાબલીને અંદર કશું થાય, તો હું દોડી જઉં.

આ મમ્મીઓને કહેવું છે કે લાલાઓને અને બબલીઓને થોડાં ટફ થવા દો. એમને તમારાંથી થોડાં અળગાં થવા દો. તેમની ચિંતા તેમની પર છોડી દો. કશો પણ પ્રશ્ન ઊભો થાય તો તેમને પોતાના નિર્ણય જાતે લેવા દો. નાની-મોટી કટોકટીનો સામનો એમને કરવા દો. એમની જિંદગીમાં અનેક કટોકટી અને પ્રાણપ્રશ્નો ઊભાં થવાનાં છે. ત્યારે કદાચ તમે નહીં હોવ એમની સાથે, અને હશો તો પણ તમે એમની કોઈ મદદ કરી શકો તેવી સ્થિતિમાં પણ નહીં હોવ.

ચાદ રાખો કે, મોટા વડના છાંયડામાં ઊગેલા નવા છોડ મોટા થતા નથી. તમે વડ થઈને તમારાં બાળકોનું રક્ષણ કરવાની કોશિશ ના કરો. એમના પર તડકો, તોફાન,

વરસાદ પડવા દો. એમણે પણ વડ થવાનું છે.

ઓવર-પ્રોટેક્ટિવ મમ્મીઓ માયકાંગલાં અને નબળાં લાલાઓ અને બબલીઓને ઉછેરતી હોય છે. આવી મમ્મીઓને ખરી સલાહ એ છે કે, શાળામાં કે પોળમાં તમારાં બાળકને તેમના દોસ્તારો માર મારે તો તમે પોળમાં કે શાળામાં ધસી ના જાવ. તમારા એ લાલાને કહો કે, કાલે એને મારનાર મિત્ર કે વિરોધીઓ જોડે એ ફરીથી લડીને આવે. તમારી બેબલીની ચોપડી કોઈ બહેનપણી લઈ ગઈ છે તો બેબલીને કહો કે એ હક્ક કરીને લઈ આવે, જોઈએ તો લડીને લઈ આવે.

આવા ઓવર-પ્રોટેક્શનમાં મોટાં થયેલાં બાળકો જિંદગીની લડાઈમાં બહુ જ મિઝરેબલી ફેઈલ થઈ જતાં હોય છે.

બોર્ડની પરીક્ષામાં બાળકને દહીં-ગોળ ખવડાવી રવાના કરો. કહો કે સાંજે પેપર સારું ગયું છે તેવા સમાચાર લઈને આવજો.

પણ તમે એમ નહીં કરી શકો. કારણ કે હવે તો પપ્પાઓમાં પણ એક ફેશન શરૂ થઈ છે. છોકરો-છોકરી બોર્ડની પરીક્ષામાં બેસવાનાં છે, તો અઠવાડિયાની રજા લઈ લો. એટલે પપ્પા અને મમ્મી બંને શાળાની બહાર બેસી રહેવા બેતાબ છે.

હું તો દેશની છોકરીઓને કહું છું કે, તમને જોવા છોકરો આવે અને બંનેનાં ઘરવાળાં કહે કે, જાવ જોડેની રૂમમાં જઈને વાત કરી લો, તો તમે પૂછી-પૂછીને કેટલું અને શું પૂછશો? હું તો બધી છોકરીઓને કહીશ, કે જો તમારે તમારા માટે પતિ પસંદ કરવાનો છે તો તેને માત્ર એક સવાલ પૂછજો, કે તું બોર્ડની પરીક્ષા આપવા ગયો ત્યારે તારા પપ્પા-મમ્મા તારી સ્કૂલની બહાર બેસી રહેતાં હતાં? જો છોકરો કહે કે હા, મારી મમ્મી બેસી રહેતી હતી, તો આવા માવડિયા છોકરાને હરગિઝ પતિ તરીકે પસંદ ના કરતાં. કારણ કે જે મા, પોતાનો છોકરો બોર્ડની પરીક્ષા આપી રહ્યો હોય ત્યારે સ્કૂલની બહાર બેસી રહી હોય, તે મા તમારી સુહાગરાતે તમારા બેડરૂમની બહાર કાન માંડીને બેસી રહેશે, કે હાય-હાય બા, મારો લાલો પારકી છોકરી જોડે બેડરૂમમાં એકલો જ છે.

ભારતનાં ન્યાયતંત્રમાં આટલા ફેરફારો ના થઈ શકે?

ભારતનું ન્યાયતંત્ર તદ્દન ખાડે ગયું છે. સામાન્ય માણસ માટે કોર્ટમાં જવું એના કરતાં નરકમાં જવું સારું એવી હાલત પ્રવર્તે છે.

ભારતમાં એક નાનકડો કેસ ચાલી જતાં વરસો થાય છે. ફોજદારી કેસમાં પહેલી ટ્રાયલ ચાલતાં જ ૧૮-૨૦ વર્ષ લાગતાં હોય અને પછી હાઈકોર્ટ-સુપ્રીમકોર્ટ તો બાકી જ હોય છે.

જયલલિતાના કેસમાં ચુકાદો આવતાં ૧૫ વર્ષ થયાં લાલુપ્રસાદનો ચુકાદો આવતાં ૨૨ વર્ષ થયાં. ગુજરાતનાં એન્કાઉન્ટરના કેસ દસ-દસ વર્ષથી ચાલુ નથી થયા

૧૯૯૨માં નર્મદા બચાવો આંદોલનના નેતા મેઘા પાટકરે સુપ્રીમ કોર્ટમાં કેટલાક હજાર પીડિતોને પૂરી રાહત નથી અપાઈ તે મુદ્દે સુપ્રીમ કોર્ટમાં રીટ કરી.

આ નર્મદા યોજનામાં ગુજરાત, મહારાષ્ટ્ર, રાજસ્થાન અને મધ્યપ્રદેશની જનતા એટલે કે ૨૦ કરોડની જનતાનું હિત સમાયેલું છે. ૨૦ કરોડ જનતા એટલે કે દેશની કુલ વસ્તીના ૧૫% લોકોનું હિત. ભારત સરકાર અને અન્ય સરકારોના આ યોજનામાં અબજો રૂપિયા લાગેલા હતા તેમ છતાં સુપ્રિમ કોર્ટને આ કેસ સાંભળવા માટે દસ વર્ષે સમય મળ્યો. ૨૦૦૨માં કહે હવે ડેમની ઊંચાઈ વધારવી હોય તો વધારો. આ દસ વર્ષમાં આ નર્મદા યોજનાના ખર્ચમાં અજબો રૂપિયાનો વધારો થઈ ગયો એ જુદો.

આ દેશમાં હાઈકોર્ટ અને સુપ્રિમ કોર્ટમાં જ સેંકડો જજોની જગ્યા પૂરતી નથી. ટ્રાયલ જજો અને મેજિસ્ટ્રેટોની સંખ્યા તો હજારોમાં ઓછી પડે છે.

તો મને કહેવા દો કે, આપણા દેશમાં જજોને નિવૃત્ત જ શા માટે કરાય છે? ઇંગ્લેન્ડમાં જજોની નિવૃત્તિની ઉંમર જ નથી. જજ ઈચ્છે ત્યાં સુધી કામ કરે. સિવાય કે

માનસિક-શારીરિક રોગથી પીડાતા હોય તો જ રાજીનામું આપે. ૮૦-૮૦ વર્ષના જજો ફરજ બજાવે છે.

આ દેશમાં વરસે દહાડે ૪૦૦ આઈ.એ.એસ. અને આઈ.પી.એસ.ની જરૂર પડે છે તો તેની ટ્રેનિંગ ઇન્સ્ટિટ્યુટ છે તો હાઈકોર્ટ-સુપ્રિમકોર્ટના જજો માટે ટ્રેનિંગ ઇન્સ્ટિટ્યુટ ના ખોલી શકાય? જેમાં H.S.C. પાસ થયેલા બ્રાઈટ વિદ્યાર્થીઓને ૫-૭ વર્ષની તાલીમ આપી જજ તરીકે કેમ નાનીમી શકાય?

ભારતનાં ન્યાયતંત્ર સામે મારી એક મોટી ફરિયાદ છે, શા માટે આટલા મોટા ઉપખંડ જેવડા દેશમાં માત્ર દિલ્હીમાં જ સુપ્રિમકોર્ટના જજો બેસે?, શા માટે દરેક મોટાં રાજ્યોને સુપ્રિમકોર્ટની બેંચ ના આપી શકાય?, દરેક હાઈકોર્ટનાં બિલ્ડિંગમાં જ સુપ્રિમ કોર્ટની બે જજોની બેંચ બેસે. રાજ્યમાંથી આવતી તમામ અપીલો આ બેંચ જ સાંભળે. બંધારણીય કેસો ભલે દિલ્હી ચાલે.

પણ કહે છે કે સુપ્રિમ કોર્ટ જ દેશમાં બીજી બેંચ બેસાડવા રાજી નથી. સુપ્રીમકોર્ટના જજોને હાઈકોર્ટ જજો સાથે બેસતા કે દિલ્હીની બહાર બેસતાં નાનમ લાગે છે એમની ડિગ્રિટિ ઓછી થઈ જતી હોય એમ લાગે છે.

તો મને કહેવા દો કે સુપ્રિમકોર્ટમાં બેસતાં પહેલા જે તે જજો હાઈકોર્ટમાં જ ફરજ બજાવતાં હતા કે નહિ? તો આગલે દિવસે મુંબઈ, અમદાવાદ, લખનઉમાં બેસવા સામે વાંધો ન હતો પણ હવે સુપ્રિમકોર્ટમાં પ્રમોશન થયું એટલે મુંબઈ, અમદાવાદ, લખનઉમાં બેસવું ગમતું નથી?

તો પછી હવે પછી જે હાઈકોર્ટ જજોને પ્રમોશન મળે તેને પહેલાં દિલ્હી બેસાડો જ નહીં, તેમને સુપ્રિમ કોર્ટમાં લો ત્યારે ૨-૫ વર્ષ સુપ્રિમકોર્ટની સ્ટેટ બ્રાંચમાં જ બેસાડો.

અરે! આ શું વાત થઈ સુપ્રિમ અને હાઈ કોર્ટના ૪૫૦ જજોની ડિગ્રિટિ એટલી મોટી છે કે દેશના ૧૨૫ કરોડ નાગરિકો હાલાકી અને અસહ્ય નાણકીય ભાર ઉઠાવે.

સુપ્રિમ કોર્ટ માત્ર દિલ્હીમાં બેસતી હોવાથી દિલ્હીના ૧૦-૧૨ હજાર વકીલોની સુપ્રીમ કોર્ટમાં મોનોપોલી થઈ ગઈ છે જે હવે લાખો કરોડોમાં ફી લેતા થઈ ગયા છે.

આજ ધારાધોરણ હાઈકોર્ટ માટે લાગુ પાડો. શા માટે હાઈકોર્ટ જજો દરેક જીલ્લા કોર્ટમાં બેસી જીલ્લાની અપીલોનો નીકાલ ના લાવે?

સુપ્રિમ અને હાઈકોર્ટના જજોના સન્માન-ડિગ્રિટિનાં નામે દેશની ૧૨૫ કરોડની વસ્તીને તો બાનમાં ન લઈ શકાય.

મારું તો સુચન છે કે સુપ્રિમ કોર્ટના જે જજો સ્ટેટ લેવલે બેસે એ જજોને એક હેલીકોપ્ટર આપી દો, જેથી રોજ રાત્રે એ દિલ્હી જતા રહે તો એ સસ્તું પડશે. કારણ કે, સુપ્રિમ કોર્ટમાં રોજ સેંકડો લોકો ભારતભરમાંથી આવે એના કરતા આ થોડા જજો રોજ દિલ્હી આવે તો કશું ખોટું નથી.

અદાલતોમાં મુદત પાડવા પર કોઈ મર્યાદા લાવી દો. દરેક પ્રકારના કેસો કેટલા સમય મર્યાદામાં ચલાવી લેવા તેના નિયમ બનાવી દો.

સુપ્રિમ કોર્ટ અને હાઈકોર્ટમાં જ્યારે લાખો કેસ પેન્ડિંગ હોય ત્યારે આ જજો મહિનાઓનાં વેકેશનો ભોગવે તે પણ હવે બંધ કરવું જોઈએ. પહેલાં અંગ્રેજ જજો ઈંગ્લેન્ડથી ભારત આવતા એટલે એમને મહિનાઓ લાંબા વેકેશનો જોઈતાં હતાં. હવે ભારતીય જજો પણ વર્ષમાં ૧૮૦ દિવસ કામ કરે તો તેમણે પણ વધુ દિવસ કામ કરવું જોઈએ તેવી માંગણી જનતા કરે તો કશું ખોટું નથી!

પુસ્તકો વાંચી એકબીજા સાથે બદલી કરી નાખીએ અને ત્રીજા દિવસે તો લારી પર જઈ નવાં પુસ્તક ભાડે લઈ લઈએ. આજે લોકો રસ્તા પર ચાલતા ચાલતા મોબાઈલ પર વાતો કરે છે ત્યારે મને ગુસ્સો નથી આવતો કારણકે હું બસ સ્ટેન્ડથી ઘરે જતાં રસ્તામાં પણ વાંચતો હતો. ઉતરાણમાં પણ હું અગાસીમાં પતંગ જોવાને બદલે પુસ્તક વાંચતો બેસી રહું,

ગુજરાત રાજ્યની જેમના હાથે સ્થાપના થઈ એ રવિશંકર મહારાજ મારી માં ના કુવા થાય. એક સંબંધીને ત્યાં લગ્નમાં એમના દર્શનનો મને લાભ મળ્યો. મેં એમની સાથે ગાંધીજીના તત્ત્વ ચિંતન પર માંડ ૧૫ વર્ષની ઉંમરે ચર્ચા શરૂ કરી. ત્યાં બેઠેલા કોઈ વડીલે કહ્યું તને ખબર છે, મહારાજ ગાંધીજીના સાથીદાર હતા અને તું એમની સાથે આવી ચર્ચા કરે છે. મહારાજે એ વડીલને કહ્યું કે આજે મને આનંદ થયો કે આટલા નાના જીતુએ ગાંધીજી વિશે આટલું બધું ચિંતન કર્યું છે. કોઈ એને રોકશો નહીં.

કોલેજ પૂરી કર્યા પછી હું મજૂર મહાજન મંડળમાં જોડાયો. મારા નસીબ એટલા સારા કે આ ઓફિસમાં એક મોટી લાઈબ્રેરી અને ગાંધી સાહિત્યને લગતા હજાર જેટલા પુસ્તકો બસ પછી તો પૂછવાનું શું.

છેલ્લે ૨૦૦૮ થી “કવિ સંગત” મારફતે વડોદરા અને ગુજરાતનાં ઊંચ ગજાના કવિઓ સાથે ખુબ સત્સંગ થયો અને આ કવિ મિત્રો પાસેથી ઘણું શીખવાનું મળ્યું.

છેલ્લા થોડા વર્ષોથી વાંચવાનું નહિવત થઈ ગયું છે, પણ ફરી એકવાર એવું જ વાંચન જરૂર શરૂ કરવું છે.

જીતુભાઈ પંડ્યા

મારી સાહિત્યયાત્રા

વાત ૧૯૬૨ કે ૧૯૬૩ ની હશે. મુંબઈ પાર્વતી મેન્શનમાં રહીએ. આ ચાલી સિસ્ટમમાં અમારા એક પાડોશી ડોલરરાય ભગત, (આ અમારા પાડોશી ડોલરરાય ભગતની પૌત્રી એટલે વડોદરાના જાણીતા કવિ દિપ્તી વછરાજાની અને તેમના જમાઈ પણ જાણીતા કવિ કૌરશ વછરાજાની.) એમને ત્યાં કરનાળી(ચાણોદ)થી એક સાધુ આવ્યા. કરનાળીમાં દક્ષિણામુર્તિ મહાદેવનું મંદિરના એ વહીવટદાર, ને મંદિરમાં બે રૂમ. મંદિરની આવક બહુ પાંખી એટલે તેઓ આ બે રૂમો ભાડે આપવા માંગતા હતા. મારા પિતાજીએ વાર્ષિક રૂ. ૧૫૦/- ના ભાડે આ રૂમો રાખી લીધી. પછી તો દર વેકેશનમાં અમો એકાદ મહિનો નર્મદા કિનારે કરનાળીમાં રહીએ. સવાર અને સાંજનો સમય તો નર્મદાજીમાં નાહવામાં જતો રહે પણ ઉનાળાની કાળ-ઝાળ ગરમીમાં પતરાવાળા રૂમમાં બપોરના ૬ કલાક પસાર કરવા ખૂબ અઘરા. આ મંદિરને અડીને ગામમાં એક નળિયા નાખેલું વિશાળ ગાયકવાડી પુસ્તકાલય. ૧૫૦૦ થી ૨૦૦૦ પુસ્તકો અને બીજા દિવસે ૩-૪ છાપા પણ આવે. મને તો મજા પડી ગઈ. નળિયાવાળા પુસ્તકાલયમાં ગરમી પણ ના લાગે અને પુસ્તકો વાંચતાં સમય ક્યાં ગયો તે ખબર ના પડે. નાની ઉંમરમાં જ ૭-૮ વર્ષમાં મેં લગભગ બધા જ પુસ્તકો વાંચી નાખ્યા અને રોજ છાપા વાંચવાની ટેવ પણ પડી ગઈ.

કોલેજમાં મારા મિત્ર પ્રકાશ પંડ્યાને પણ આવો જ વાંચવાનો શોખ એમને એ શોખ એમના પિતા કમળાશંકર પંડ્યા પાસેથી વારસામાં મળેલો. અમે લારી પરથી ૨૦૦-૨૫૦ પાનાનાં બે પુસ્તક ભાડે લઈએ. બીજે દિવસે એ

અનુસંધાન... અંદરના મુખપૃષ્ઠ પર